

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

С. В. Леонов, д-р екон. наук, професор;

В. М. Бойченко, аспірант

Сумський державний університет,

вул. Римського-Корсакова, 2, 40007, м. Суми, Україна

E-mail: s.lieonov@uabs.sumdu.edu.ua

У статті розглянуто особливості банківського регулювання в контексті відновлення економічного розвитку. Проаналізовано динаміку ВВП та обсягів кредитування окремих країн Східної та Центральної Європи та продемонстровано відстаючий характер реагування банківської системи на сповільнення економічного розвитку. Доведено, що сповільнення економічного розвитку спричиняє зростання споживчих витрат населення, що негативно відображається на ресурсній базі банків. Аналіз заходів підтримки банківських систем, застосованих центральними банками та урядами країн Європейського Союзу засвідчив, що найпопулярнішим та найбільшим за обсягами інструментом підтримки банківської системи стали гарантування інтересів кредиторів та вкладників банків та заходи з підтримки ліквідності. Поряд з цим, зроблено висновок про низький рівень ефективності монетарних інструментів стимулювання економічного розвитку в країнах, де спостерігається низький рівень фінансіалізації економіки.

Ключові слова: банківська діяльність, державне регулювання, економічне зростання, державна підтримка банківської системи, кредитування.

ВСТУП

Наукові дослідження багатьох вчених доводять, що банківська система та фондовий ринок є ключовими рушіями економічного розвитку у сучасному світі. Саме вони забезпечують ефективний перерозподіл фінансових ресурсів та капіталу між різними секторами економіки, сприяючи зменшенню сукупного дисбалансу фінансової ліквідності. Окрім традиційної функції фінансового посередництва, банківська система та фондовий ринок, доповнюючи один одного, виступають також і важелем впливу держави на процеси економічного розвитку. Власне з огляду на сучасну прихильність більшості урядів розвинених країн неомонетаристським підходам до державного регулювання, банківська система на сьогодні стала ключовим об'єктом впливу в питаннях забезпечення економічного розвитку. З іншого боку дестабілізація банківської системи чи фондового ринку створює реальну загрозу загальноекономічного колапсу, що підвищує важливість та визначальність державного регулювання в цій сфері.

Питання впливу банківської системи на економічний розвиток, в тому числі в періоди фінансово-економічних криз в різній мірі висвітлені в працях Ф. Аллена [1], Т.А. Васильєвої [2], М. Гертлер[3], А. Деміргук-Кюнт [4], С. Клесенса [5], Р. Лівайна [6], К. Рейнхарт [7], К. Ромер [8], Д.Л. Циганюка [9] та інших.

Не зважаючи на досить ґрунтовне вивчення механізмів взаємодії банківського сектору та реальної економіки, а також механізмів державного регулювання банківської діяльності, постійна зміна факторів, що забезпечують економічне зростання, вимагають аналізу та перегляду підходів

до державного регулювання банківської діяльності в контексті забезпечення економічного зростання. Особливо це актуально для країн, що найбільше постраждали від світової фінансової кризи 2008-2009 рр.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження заходів, що були вжиті країнами Європи та світу в сфері банківського регулювання для стримування фінансової кризи 2008-2009 рр. та для відновлення економічного зростання.

Результати дослідження. Багато досліджень свідчать про визначальний вплив банківських систем на економічний розвиток, при цьому економічні системи на різних стадіях економічного розвитку потребують різні набори фінансових послуг для ефективної діяльності. Як правило, реальна структура фінансової системи країни відрізняється від «оптимальної», а тому для забезпечення здатності банківської системи надавати економіці потрібні послуги, особливо в часи кризи, необхідне державне втручання [1].

Необхідність державного втручання також обумовлене різницею у темпах розвитку банківської системи та фондового ринку. Як свідчать емпіричні дослідження [9] фондові ринки, як правило, набагато швидше зростають у часи економічного зростання економіки ніж банківські системи, проте аналогічної переорієнтації суб'єктів економіки на послуги фондового ринку не відбувається. Тому, для забезпечення виконання банківською системою своїх функцій, держава повинна регулювати дані процеси, в тому числі й через механізми підтримки банківської системи.

Е. Феєн та Р. Лівайн [6] у своєму дослідженні, яке охопило 72 країни протягом 1980-2008 рр., продемонстрували, що в «середньостатистичній» країні існує значимий зв'язок між активністю банківської діяльності та темпами економічного зростання, втім він не є постійним і змінюється в залежності від стадії економічного росту. Це знову ж підтверджує нашу тезу щодо важливості державного регулювання банківської діяльності в контексті забезпечення економічного зростання країни.

Що ж стосується необхідності стимулювання економічного зростання, то її наглядно демонструє рис. 1.

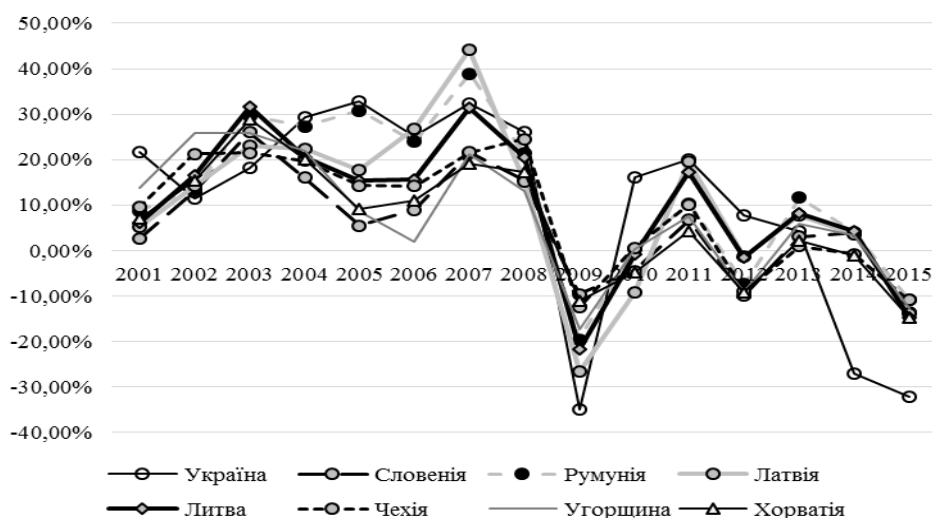

Рисунок 1 – Річний темп приросту ВВП, %
(розраховано авторами за даними [10], ВВП у поточних цінах в дол. США)

Як видно з рис. 1, протягом останніх 15 років країни Центральної та Східної Європи зазнали значних втрат у темпах економічного розвитку. Причинами такого сповільнення росту і навіть спаду були диспропорції викликані фінансово-економічною кризою 2008-2009 рр. Це проявилось і у обсягах зовнішньо-економічної торгівлі, і в обсягах виробництва товарів та послуг внутрішньою економікою, і в сукупних обсягах внутрішнього споживання, що в результаті і призвело до сповільнення зростання і навіть зниження ВВП більшості країн Європейського союзу.

Сповільнення економічного розвитку також відобразилося й на активності банківського кредитування (рис. 2).

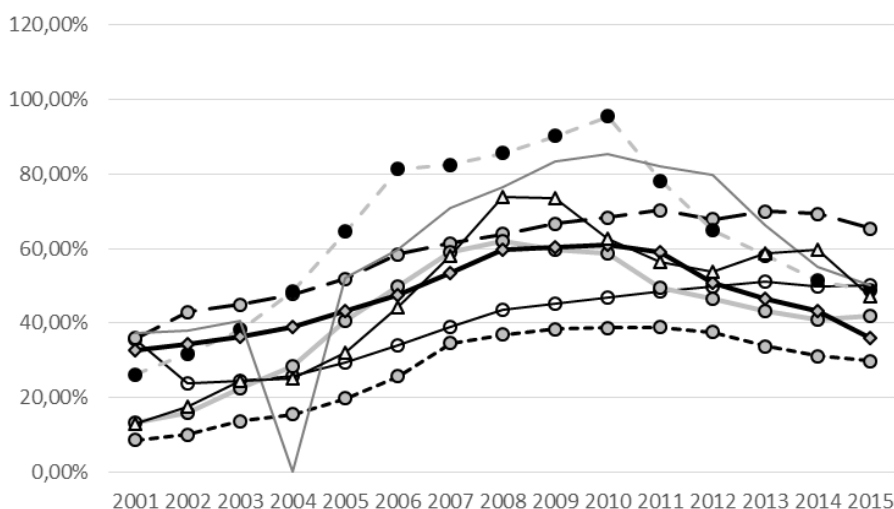

Рисунок 2 – Обсяги банківського кредитування суб'єктів економіки, % ВВП (побудовано за даними [10])

Як видно з рис. 2 відносні обсяги кредитування не сильно змінилися з 2008 року, проте на фоні зниження ВВП можемо зробити висновок про те, що банківська система реагує із запізненням на зниження економічної активності. У даного явища є й інший ефект, детально описаний у працях [11, 12]. Цей ефект полягає у тому, що при зниженні частки кредитів в структурі капіталу фірм, вплив процентної політики на індекс цін знижується, і навпаки, чим вищий рівень фінансіалізації економіки – тим більша ефективність процентної політики в контексті інфляційного регулювання.

Таким чином, на фоні загального зниження рівня фінансіалізації економіки, спричиненого економічним спадом виникає необхідність посилювати непроцентні механізми державного регулювання банківської діяльності для активізації кредитних процесів [8].

Іншим фактором, який, на нашу думку, обумовлює необхідність активізації участі держави в регулюванні банківської діяльності це зниження схильності населення до заощадження (рис. 3). При цьому варто розглядати як пряме регулювання державою діяльності банків, так і опосередковане – через підвищення довіри населення до банківської системи в цілому.

Падіння економічного зростання у 2009-2010 рр. призвело до того, що населення почало більше коштів витрачати на поточні споживчі витрати, зменшуючи при цьому частку заощаджень. Це негативно впливає на

спроможність банківської системи відновлювати кредитування економіки, оскільки звужує ресурсні можливості банків. В даному випадку виникає дилема для держави – що потребує більшого стимулювання: споживання чи заощадження. З одного боку стимулювання споживання має кращий ефект на економічне зростання, оскільки в даному випадку відсутні трансакційні витрати на перерозподіл фінансових ресурсів, а тому стимулювання споживання в меншій мірі призводитиме до зростання інфляції. З іншого боку, стимулювання споживання не здатне підтримати ті галузі, які відчувають нестачу фінансових ресурсів.

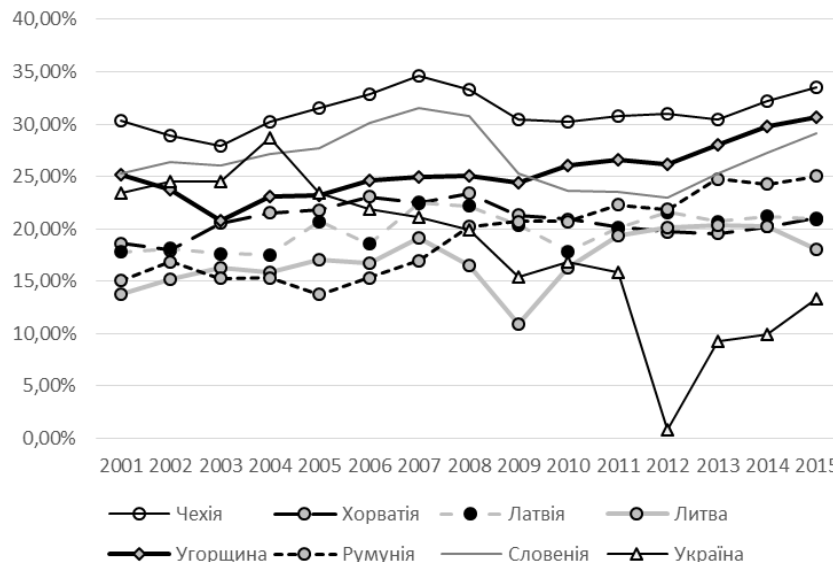

Рисунок 3 – Частка доходів населення, що спрямовується на заощадження, % (побудовано за даними [10])

Для того, щоб відкрити для таких підприємств можливості для пошуку додаткового фінансування більш ефективним буде стимулювання заощадження та банківського кредитування [3, 7, 13].

Схематично механізм впливу державного регулювання на економічне зростання представлено на рис. 4.

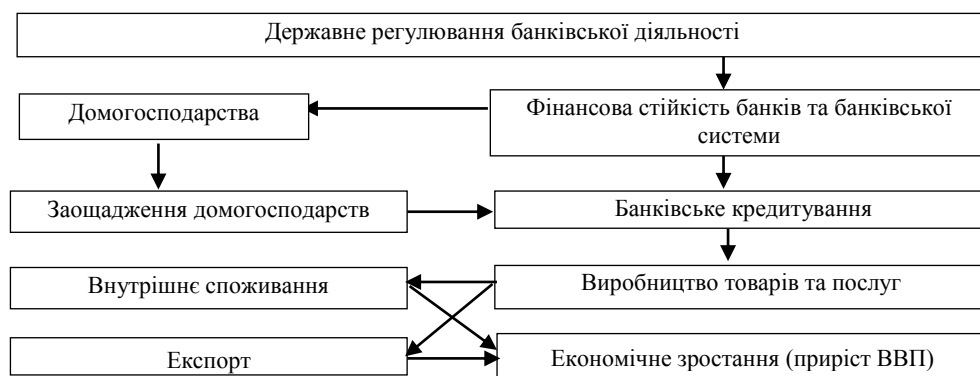

Рисунок 4 – Взаємозв'язок державного регулювання банківської діяльності та економічного зростання

На нашу думку державне регулювання банківської діяльності в контексті забезпечення економічного зростання найбільш ефективно може бути реалізовано через 2 напрямки. Перший – через підтримку фінансової стійкості та стабільності банківської системи. Даний напрямок найбільш ефективний, коли країна переживає кризу довіри домогосподарств до банківської системи, або банківська система має системні проблеми. В такому разі банківський регулятор (уряд або центральний банк) застосовує різні форми гарантування захисту інтересів кредиторів та вкладників банків. У тому ж випадку, коли для активізації кредитування банки не мають достатньо ліквідних ресурсів або мають незадовільну структуру капіталу держава вдається до механізмів рекапіталізації та підтримки ліквідності (різні форми рефінансування). Розглянемо досвід країн Європи щодо підтримки банківських систем у період кризи 2008-2009 рр. (табл. 1).

Таблиця 1 – Масштаби та напрямки підтримки банківських систем в Україні та країнах світу протягом 2008-2009 рр., % ВВП (складено за даними [144])

Країна	Виділена сума на рекапіталізацію банків, % ВВП	Використана сума на рекапіталізацію банків, % ВВП	Гарантії ЦБ по активам, % ВВП	Гарантії захисту інтересів кредиторів та вкладників банків, % ВВП	Викуп активів або кредитування банків казначейством, % ВВП	Підтримка ліквідності, % ВВП	Державний борг, % ВВП 2006 р.	Сума підтримки банківського сектору без врахування державного боргу, % ВВП	Загальна сума підтримки банківського сектору, % ВВП
Данія	5,8	2,8	0	237,5	0,3	10,9	30,6	254,5	285,1
Ірландія	7,6	7,6	0	200	0	42,2	24,8	249,8	274,6
Ісландія	24	13	0	108,4	0	24,7	30,1	157,1	187,2
Бельгія	5	5	7,7	26,2	8,2	23,9	87,7	71	158,7
Греція	2,1	1,7	0	6,2	1,9	15,4	95,9	25,6	121,5
Словенія	0	0	3,2	83,8	2,8	3,1	26,7	92,9	119,6
Угорщина	1,1	0,1	0	48,8	2,6	1,2	65,7	53,7	119,4
Нідерланди	6,5	6,5	10,8	34,8	6,1	9,3	47,4	67,5	114,9
Великобританія	8,2	5	14,5	40	0	7,9	43,2	70,6	113,8
Італія	1,3	0,3	0	0	0	2,7	106,5	4	110,5
Швеція	1,6	0,2	0	46,8	0	14,8	45,9	63,2	109,1
Австрія	5,2	2,1	0,6	25,7	2	8,9	62,3	42,4	104,7
Німеччина	3,4	1,2	6,1	17,2	0,2	8,4	65,9	35,3	101,2
Франція	1,3	1	0,3	16,9	0	6,2	63,6	24,7	88,3
Люксембург	7,7	7,7	0	12	0	57,5	6,6	77,2	83,8
Португалія	2,5	0	0	12,6	0	2,8	64,7	17,9	82,6
Норвегія	2	0,2	0	0	4,8	1,7	68,3	8,5	76,8
Фінляндія	2,2	0	0	28,4	0	1,4	39,2	32	71,2
Швейцарія	1,1	1,1	0	1,1	7,9	10,8	47,2	20,9	68,1
Іспанія	0	0	0	19,1	1,8	4,7	39,5	25,6	65,1
Польща	0	0	0	3,3	0	1,4	47,8	4,7	52,5
Хорватія	0	0	0	0	0	1,6	35,9	1,6	37,5
Чехія	0	0	0	0	0	1	29,5	1	30,5
Україна	4,8	4,8	0	0,3	0	11,8	11,1	16,9	28
Латвія	2,5	2,5	0	3,5	2,5	3,9	9,9	12,4	22,3
Литва	0	0	0	0	0	0	18	0	18

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши досвід країн Європейського союзу щодо державного регулювання банківської діяльності у періоди економічного спаду, можемо констатувати, що в більшості країн трансмісійний механізм монетарного регулювання працює досить успішно. Це свідчить про те, що стимулювання банківського кредитування з високим ступенем імовірності призводить до економічного зростання у короткостроковій перспективі. При цьому варто зазначити, що форма стимулювання банківського кредитування не відіграє значної ролі. З іншого боку, в країнах з низьким рівнем фінансiалiзацiї стимулювання кредитної діяльності банків не має такої ефективності у короткостроковому періоді. В таких країнах регуляторам варто більше уваги приділяти підвищенню рівня довіри домогосподарств та бізнесу до банківської системи, а в плані стимулювання економічного зростання немонетарні заходи дадуть більший ефект ніж монетарні.

SUMMARY

THE ROLE OF BANKING REGULATION IN ECONOMIC GROWTH

S. Lieonov, Dr. of Science, professor

V. Boychenko, post-graduate

Sumy State University

2, Rymskiy-Korsakov St., Sumy, 40007, Ukraine

E-mail: s.lieonov@uabs.sumdu.edu.ua

The paper deals with the peculiarities of banking regulation in the context of economic development renewal. The dynamics of GDP and lending in countries of Eastern and Central Europe reflects the lag of response demonstrated by banking system to economic slowdown. We proved that the economic slowdown is causing an increase in consumer spending that has negative impact on the resource base of banks. Analysis of bank support measures, applied by central banks and governments of the European Union, showed that the most popular and the largest ones guaranteed the interests of creditors and depositors of banks and liquidity support measures. Along with this, we made a conclusion about low efficiency of monetary tools to stimulate economic development in countries where there is a low level of financialisation of the economy.

Keywords: *banking, government regulation, economic growth, government support for the banking system, lending.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Allen F. Comparing Financial Systems / F. Allen and D. Gale. – Cambridge, MA : MIT Press, 2000.
2. Діагностика банківських криз на основі розрахунку прогнозного індикатора кризи / Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, О. Б. Афанасьєва // Вісник НБУ. – 2013. – № 11 (213). – С. 22-28.
3. Gertler M. Monetary Policy, Business Cycles, and the Behavior of Small Manufacturing Firms / Mark Gertler and Simon Gilchrist, // Quarterly Journal of Economics. -1994. - No. 59. - pp. 309–340.
4. «The evolving importance of banks and securities markets / A. Demirguc-Kunt, E. Feyen and R Levine // Policy Research Working Paper. - 2011. - No 5805.
5. Crisis Resolution, Policies, and Institutions: Empirical Evidence / Stijn Claessens, Daniela Klingebiel, and Luc Laeven / ed. by Patrick Honohan and Luc Laeven // Systemic Financial Distress: Containment and Resolution. - Cambridge : Cambridge University Press, 2005. - Chapter 6. - pp. 169–96,
6. Demirguc-Kunt A., Financial Structures and Economic Growth: A Cross-Country Comparison of Banks, Markets, and Development / A. Demirguc-Kunt, R. Levine. - Cambridge, MA : MIT Press, 2001.

7. Reinhart C. This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly / C. Reinhart, K. Rogoff. - Princeton University Press, 2009.
8. Romer, C. New Evidence on the Monetary Transmission Mechanism / Christina Romer, D. Romer // Brookings Papers on Economic Activity. – 1990. -Vol. 1. - pp. 149–214.
9. Циганюк, Д. Л. Механізм забезпечення стабільності банківської системи: зарубіжний досвід та українські реалії / Д. Л. Циганюк, В. Н. Гланц // Вісник Української академії банківської справи. – 2014. – № 2. – С. 40-45.
10. DataBank: World development indicators // The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators#>.
11. Korkmaz S. Impact of Bank Credits on Economic Growth and Inflation / Suna Korkmaz // Journal of Applied Finance & Banking. - 2015. - Vol. 5, No. 1.- pp. 57-69.
12. Banu Ioana Mădălina. The Impact of Credit on Economic Growth in the Global Crisis / Ioana Mădălina Banu // Procedia Economics and Finance. – 2013. – Vol. 6. - pp. 25-30.
13. The credit impact on the economic growth / D. Armeanu, C. Pascal, D. Poanta, C. Doia // Theoretical and Applied Economics. -2015. – Vol. XXII, No. 1(602). - pp. 5-14.
14. Dobravolskas A. Financial Stability as the Goal of Post-Crisis Regulatory Reforms / Algis Dobravolskas, Jusif Seiranov // BUSINESS SYSTEMS and ECONOMICS. – 2011. - No. 1 (1).

Надійшла до редакції 20 грудня 2016 р.